

ကျန်းမာရေးနှင့်အားကစားဝန်ကြီးဌာနနှင့် ပညာရေးဝန်ကြီးဌာနတို့ ပူးပေါင်း၍
ကျောင်းကျန်းမာရေးလုပ်ငန်းများ အရှိန်အဟုန်မြှင့်ဆောင်ရွက်နိုင်ရေး
ညှိနှိုင်းအစည်းအဝေးပွဲအခမ်းအနားတွင်
ပြည်ထောင်စုဝန်ကြီးဒေါက်တာမြင့်ထွေး ပြောကြားခဲ့သည့်မိန့်ခွန်း

ရုံးအမှတ်(၄)၊ နေပြည်တော်

၂၀၁၈ ခုနှစ်၊ ဇွန်လ (၁၂)ရက်နေ့

- ဒီအခန်းထဲမှာထိုင်တဲ့လူအားလုံးဟာ ကျောင်းသားထုကြီးတစ်ရပ်လုံးရဲ့ ကျန်းမာရေးကို ရှေ့ဆက်ပြီး ဘယ်လောက် ကောင်းမလဲ/ မကောင်းဘူးလဲဆိုတာကို အဆုံးအဖြတ်ပေး နိုင်တဲ့အတွက် အလွန်အရေးကြီးပါတယ်။ ဆရာတို့လုပ်မှသာလျှင် ကျောင်းသားထုကြီး တစ်ရပ်လုံး ကျန်းမာမှာဖြစ်ပါတယ်။ ဒီအစည်းအဝေးပွဲကို ဘာကြောင့်ခေါ်လဲဆိုတော့ ကျွန်တော့်အနေနဲ့ high level commitment ကိုလိုချင်ပါတယ်။ အဲဒါကြောင့် ပညာရေး ဝန်ကြီးကို ကြွရောက်ပေးဖို့ပြောပေးပါ။ ဒါမှကျွန်တော် high level commitment ရပါမယ်။ ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်အဆင့်တွေလည်း ဆွေးနွေးပါမယ်။ အဓိကကတော့ ကျွန်တော်တို့ ဟာ healthy lifestyle ကို ကျောင်းတွေမှာ ကျောင်းသားတွေအားလုံးကို ရစေချင်ပါတယ်။
- နောက်တစ်ချက်က ဘာကောင်းလဲဆိုတော့ ကျောင်းတွေဟာ well established community တစ်ခုတည်း သူ့ဟာနဲ့သူနေပြီးသား သီးခြားစီ၊ ရပ်ကွက်ထဲသွားဖို့ မလို ပါဘူး။ နောက်တစ်ချက်က ဘာကြောင့်ကျွန်တော် ကျောင်းကျန်းမာရေးကို ဦးစားပေးချင် လဲဆိုတော့ ကျွန်တော်တို့နိုင်ငံမှာ ကြည့်လိုက်မယ်ဆိုရင် hypertension, diabetes, cancer, heart disease တွေကတက်နေပါတယ်။ ဒီကျောင်းတွေမှာရှိတဲ့ (9.5) millions ရှိသော ကျောင်းသားထုများကို ကျွန်တော်တို့ဒီအချိန်မှာ သေချာစွာမကိုင်တွယ်ရင် hypertension, diabetes, heart disease, cancer တွေဖြစ်တော့မယ်။ ဒါကြောင့် ဒီအချိန် မှာ အလွန်ကို ဦးစားပေးကိုင်တွယ်ဖို့လိုပါတယ်။
- ဒါ့အပြင် အသက် (၁၂)နှစ်၊ (၁၃)နှစ်ကလေးတွေမှာ (၂၀၁၃) ခုနှစ်က သွားကြည့်တော့ (၅၃%) လောက်ကလေးတွေ dental caries ဖြစ်တယ်။ အဲဒီတော့ dental caries ဆိုတာ ဆရာတို့အနေနဲ့ ကြည့်လိုက်ရင် သွားပိုးစားတယ်၊ သူ့နောက်ကွယ်မှာ endocarditis ဖြစ် နိုင်တယ်၊ ရောဂါတွေအများကြီး ဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ မိန်းကလေးတွေ ကိုယ်ဝန်ရှိလို့ရှိရင် low

birth weight ဖြစ်မယ်၊ အချိန်မတန်ဘဲ မွေးမယ်၊ mental retardation ဖြစ်မယ်၊ အများကြီးပါ၊ ဒါကြောင့် ဒါဟာအလွန်အရေးကြီးပါတယ်။

- ကျွန်တော်တို့ ဒီအစည်းအဝေးပွဲလုပ်ပြီး နောက်ပိုင်းမှာတော့ အပြောနဲ့မလုပ်ဘူး၊ အလုပ်နဲ့ သက်သေပြဖို့လိုပါမယ်။ ဘာကြောင့်အလုပ်နဲ့ သက်သေပြဖို့လိုလည်းဆိုတော့ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်ဒေါက်တာအောင်လတ်က ဖေဖော်ဝါရီလ (၂)ရက်မှာ ကျောင်းမုန့်ဈေးတန်းနှင့်ပတ်သက်၍ လွှတ်တော်ကိုအဆိုတင်ပါတယ်။ အဆိုကိုအတည်ပြုထားပါတယ်။ နောက်တစ်ခါ ဖေဖော်ဝါရီလ (၃)ရက်မှာတစ်ခါ ထပ်တင်ပါတယ်။
- ကျန်းမာသန်စွမ်းသော အနာဂတ်ကလေးများရဖို့အတွက်က ဒီ school health program ကို ဘယ်လိုအားဖြည့်လုပ်မလဲ၊ ဘယ်လို reinforce လုပ်မယ်ဆိုတာ အဆိုတင်ထားပါတယ်။ အဲဒီတော့ ဒီလွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ် အဆိုတင်ထားတာကို အတည်ပြုလိုက်တယ်ဆိုကတည်းက ကျွန်တော်တို့က လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်ကြီးများ မေးထားတာကို လုပ်ကိုလုပ်ရတော့ပါမယ်။ အဲဒါကြောင့် ကျွန်တော် အပြောမဟုတ်ဘဲ အလုပ်နဲ့သက်သေပြရမယ်၊ မလုပ်ဘူးဆိုရင် ကျွန်တော်မှာလည်း တာဝန်ရှိသလို၊ ပညာရေးဝန်ကြီးဌာနတို့မှာလည်း တာဝန်ရှိပါတယ်။
- ကျွန်တော်တို့ဝန်ကြီးဌာန (၂)ခုက ဘယ်လိုပေါင်းလုပ်မလဲဆိုတာကို ဒီနေ့ဆွေးနွေးမှာဖြစ်ပါတယ်။ လုပ်တဲ့အခါမှာလည်း ကျွန်တော်တို့အနေနဲ့ဆိုရင် တကယ့်ကို top-notched class school health လုပ်လို့ရပါတယ်။ မြန်မာပြည်ရဲ့ အခြေအနေအရ realistic, doable မဖြစ်ရင် အလကားပဲ၊ ဘာကြောင့်လဲဆိုတော့ ကျွန်တော်မှာရှိတဲ့ human resource ကို ကြည့်ရမယ်၊ အချိန်ကိုကြည့်ရမယ်၊ လူရှိလား/ မရှိလားကြည့်ရမယ်၊ ပိုက်ဆံရှိလား/ မရှိလား ကြည့်ရပါမယ်။
- အဲဒီတော့ ဖြစ်နိုင်တာကိုပဲလုပ်ရပါမယ်။ ဖြစ်နိုင်တဲ့ဟာ (၇)ချက်ရှိရင် ဒီ (၇)ချက်မှာ ဘယ်အချက်က ပိုအရေးကြီးလဲ အရေးကြီးတဲ့အချက်ကို (၁)မှာထား၊ (၇)ကနေ (၁) ဖြစ်သွားမယ်၊ (၃) ကနေ (၂)ဖြစ်ရင်ဖြစ်မယ်၊ အဲဒါအရေးကြီးပါတယ်။ ဆိုလိုတာက doable and realistic intervention တွေကို စလုပ်ဖို့လိုပါတယ်။ ဒီအစည်းအဝေးပြီးလို့ရှိရင် ကျွန်တော်တို့ sub group လေးတွေဖွဲ့ရပါမယ်။ sub group or subcommittee ဖွဲ့ပြီး ဘယ်အဖွဲ့ကတော့ ဘာလုပ်ရမယ်ဆိုတာ ပြန်လုပ်ပါမယ်။ ပြီးမှအကုန်လုံး စုစည်းလိုက်လို့ရှိရင် we

will get the overall figure ဘာလုပ်ရမယ်ဆိုတာ ထွက်လာပါမယ်။ အဲဒါကြောင့် ဒီအစည်းအဝေးပွဲကို ခေါ်ခြင်းဖြစ်ပါတယ်။

- နောက်တစ်ချက်က ဆရာတို့ဘာလုပ်ငန်းတွေ လုပ်မယ်ဆိုတာ ထွက်လာရင် ကျွန်တော်တို့ strategy ဆွဲပါမယ်။ cost effective, time effective, labour less intensive ဖြစ်တဲ့ strategy intervention ကို ကျွန်တော်တို့လုပ်ပါမယ်။ အခြေနေအချိန်အခါအရ အကုန်လုံး လုပ်လို့တော့ မရပါဘူး။
- နောက်တစ်ချက်က ဘာကြောင့်ကျွန်တော် school health ကိုဦးစားပေးလုပ်ချင်လဲဆိုရင် ဒီကျောင်းနေအရွယ်ကလေးတွေက habit forming level, habit forming age ဖြစ်ပါတယ်။ အကျင့်စာရိတ္တကအစ စားတဲ့အကျင့်၊ နေတဲ့အကျင့်၊ အိပ်တဲ့အကျင့်ကအစ အကုန်လုံး ကလေးအရွယ်ထဲက အကျင့်တွေရသွားပြီ၊ စပြီး develop ဖြစ်တဲ့အတွက် ပိုင်ပိုင်နိုင်နိုင်ကိုင်တွယ်လိုက်မယ်ဆိုရင် (9.5) million ရှိသော ကျောင်းသားထုကြီးဟာ ရေရှည်မှာ အလွန်ကျန်းမာသော population ဖြစ်လာပါမယ်။
- ဒါကြောင့်ကျွန်တော် school health ကိုဦးစားပေးလုပ်တာပါ။ ဆိုလိုတာက ရင်းနှီးမြှုပ်နှံရတာ မြတ်ပါတယ်။ (၁)ဒေါ်လာထည့်လို့ရှိရင် (၅)ဒေါ်လာလောက်ရမယ်၊ (၁၀) ဒေါ်လာလောက်ရမယ်၊ ကလေးတွေမှာ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံလို့ရှိရင် ရေရှည် ကလေးအသက်ရှည်သရွေ့ investment ပဲ။ ဆိုလိုတာက in terms of cost effectiveness and cost efficiency ဆိုလို့ရှိရင် အလွန်အရေးကြီးတဲ့အတွက် school health ကို ကျွန်တော်ဦးစားပေးပါမယ်။ 1st April 2016 မှာ ပြောတုန်းကလည်း ပါပါတယ်။ school health ဟာ top priority ပဲ။ one of the top five ထဲမှာ ပါပါတယ်။ after two month မှာ school health ဟာ ပထမဦးစားပေး (၃)ခုထဲမှာ ပါသွားတယ်။ NLD ရဲ့ manifesto မှာကြည့်၊ manifesto မှာ school health နဲ့ပတ်သက်ပြီးပြောထားတာ၊ ဒါတွေကိုကျွန်တော်တို့ fulfill လုပ်ရပါမယ်။
- နောက်တစ်ခုက habit forming stage တင်မက developmental stage လည်းရှိပါတယ်။ Physical development, Mental development, attitude, dealings ကျင့်ဝတ်တွေကလည်း ဒီမှာ develop ဖြစ်တဲ့အတွက် အလွန်အရေးကြီးပါတယ်။ ကျွန်တော်တို့ ကျန်းမာရေးနှင့်ပတ်သက်လို့ရှိရင်တော့ physical development, mental development ဟာ ဒီအသက်အရွယ်မှာဖြစ်တဲ့အတွက် ဒါကို ကျွန်တော်တို့ကိုင်တွယ်မှသာလျှင် အကျိုးရှိမယ်။ အဲဒါကြောင့်ကျွန်တော် school health ကိုလုပ်တယ်။

- နောက်တစ်ချက်က ဒီနေရာမှာ we can detect early congenital case မွေးရာပါ ရောဂါတွေကိုလည်း ကျွန်တော်သိနိုင်ပါတယ်။ ဒါတွေကို ကြိုသိမယ်ဆိုရင် we can prevent a lot of cardio vascular disease အကုန် ကာကွယ်တားဆီးလို့ရပါတယ်။ အဲဒါကြောင့် အလွန်အရေးကြီးတယ်ဆိုတာကို ကျွန်တော်တို့ပြောပါတယ်။ ဆိုလိုတာက big cohort ကြီးကို ကိုင်နိုင်လို့ရှိရင် အများကြီး အကျိုးရှိပါတယ်။
- ဒီ school health မှာ ဘာပြဿနာတွေလည်းဆိုတော့ သန်ကောင်တွေကြောင့် ကလေးတွေရဲ့ကြီးထွားနှုန်းဟာ အလွန်နှေးကွေးတယ်၊ ဥပမာပြောရရင် သန်ကောင်တွေက စားသွားတာပေါ့၊ Ancylostoma duodenale ဆိုတဲ့သန်ကောင်ရှိရင် blood တွေထွက်တယ်၊ ဆုံးရှုံးပါတယ်။ Iron deficiency anemia ပေါ့၊ အဲဒီကိစ္စနဲ့ပတ်သက်ပြီး ကျွန်တော်ကျောင်းတွေမှာ school health တစ်နှစ်ကို (၂)ကြိမ်လုပ်ပါတယ်။ အခုလည်းစပြီးလုပ်နေပြီ ဒုတိယအကြိမ်ပြီးသွားပါပြီ။
- ဆက်လက်ပြီးတော့လည်း deworming ကိုလုပ်ပါမယ်၊ အလွန်အရေးကြီးပါတယ်။ ဒီ deworming လုပ်တဲ့အချိန်မှာလည်း ကျောင်းမှာပညာပေးတာ ကောင်းကောင်းပေးရပါမယ်။ ဒီ deworming ကို အခါတစ်ထောင်လောက်လုပ်လည်း ကလေးတွေက လက်မဆေးဘဲနဲ့ ညစ်ပတ်စွာစားရင် သန်ကောင်ကပြန်ဝင်မှာပဲ၊ At the same time we have to educate the children. အဲဒါဆိုရင် deworming နောက်လုပ်စရာမလိုတော့ဘူး၊ အချိန်အတိုင်းအတာတစ်ခုထိ လုပ်စရာမလိုတော့ပါဘူး။
- နောက်တစ်ချက်က ကျွန်တော်တို့ မြန်မာပြည်မှာဆိုရင် အမျိုးသမီးတော်တော်များများ iron deficiency anemia ရှိပါတယ်။ အခုဒီမှာရှိတဲ့ အမျိုးသမီးတွေကို တိုင်းကြည့် hemoglobin level အကုန်လုံးနည်းနေမယ်။ အဲဒီတော့ ဒီကလေးတွေမှာ iron မနည်းအောင် iron tablet ပေးတာတော့ပေးပါ၊ ကျန်တာတွေကို health education နဲ့ ဘာလုပ်ရမယ်၊ ဘာစားရမယ်ဆိုတာ အကုန်ပြောရပါမယ်။ iron tablet တွေကလည်း ဈေးအရမ်းပေါပါတယ်။
- နောက်တစ်ခုက ပညာရေးဝန်ကြီးပြောသလို nutrition ဒါကတော့ ကျွန်တော်တို့လုပ်ပါတယ်။ သက်ဆိုင်ရာဌာနတွေကလည်း nutrition နဲ့ပတ်သက်လို့ အသေးစိတ်ရှင်းပြမှာပါ။

- နောက်တစ်ချက်က ကျွန်တော် အားကစားနှင့်ကာယပညာဦးစီးဌာနကိုလည်း ဖိတ်ထားပါတယ်။ အားကစားကိုတော့ ပညာရေးဝန်ကြီးက curriculum ဆွဲပေးမှသာလျှင် ကျောင်းသားတွေက အားကစားကိုလုပ်ပါမယ်။ curriculum များရင် ဘယ်သူမှမလုပ်ပါဘူး။ အဲဒီတော့ ဖြစ်နိုင်ရင်တော့ curriculum လေးကို လျှော့စေချင်ပါတယ်။ အားကစားနှင့်ကာယပညာဦးစီးဌာနရဲ့ ဘတ်ဂျက်ကို ကျွန်တော်တို့ ကျန်းမာရေးဘက်က (၂၀၁၈-၂၀၁၉) မှာ (၂၆)ဘီလီယံ ပေးလိုက်ပါတယ်။ သူတို့ အား/ ကာ ဘတ်ဂျက်ဟာ (၂၀)(၂၂) ဘီလီယံပဲ နှစ်စဉ်ရပါတယ်။ အခုကျွန်တော် (၂၆)ဘီလီယံပေးရင် (၅၀) ဘီလီယံဖြစ်ပါတယ်။
- ဒီရတဲ့ အား/ကာ ပိုက်ဆံတွေကို ကျောင်းတွေမှာ table tennis ခုံတွေပေးမယ်၊ racket နဲ့ဘတ်စကက်ဘော၊ ဘောလီဘောကွင်းရှိတဲ့ ကျောင်းတွေကိုပေးမယ်၊ ဘောလုံးကွင်းကတော့ ဘယ်ကျောင်းမှမရှိပါဘူး။ ကြိုးခုန်တဲ့ဟာပေးမယ်၊ ခြင်းလုံးတွေပေးပါမယ်။ ကျောင်းသားတွေကို exercise လုပ်စေချင်ပါတယ်၊ exercise is medicine ဖြစ်ဖို့ ကျွန်တော်တို့ပေးပါမယ်။ ရတဲ့အခါ ဘယ်ကျောင်း ဘယ်လိုဦးစားပေးမလဲဆိုတာ ကျွန်တော်တို့ ကြည့်ပါမယ်။
- နောက်တစ်ချက်က ကျောင်းသားတွေပဲလုပ်လို့မရဘူး၊ ဆရာတွေ ဘယ်လိုပါရမလဲ၊ ဆရာတွေမှာ health knowledge ရှိရမယ့်အပြင် ဆရာအတတ်သင်သိပွဲကျောင်းမှာ ဆရာတို့ training တွေပေးတယ်။ အဲဒီမှာ ကျန်းမာရေးနှင့်ပတ်သက်တာ ဘာတွေသင်ပေးလဲ အကုန်လုံးသင်ပေးစရာမလိုပါဘူး။ ဆရာဝန်ဖြစ်အောင် သင်တာမဟုတ်ဘူး။ သူနာပြုဆရာမတစ်ယောက်ဖြစ်ဖို့ သင်တာမဟုတ်ပါဘူး။ အဲဒီမှာသင်ဖို့ အကုန်ပေးပါမယ်။ ကျောင်းဆရာလက်စွဲစာအုပ်လည်းရှိပါတယ်၊ အဲဒါကို update လုပ်ပါမယ်။
- နောက်တစ်ချက်အရေးကြီးဆုံးက ကျောင်းက parent teacher association ကို ဘယ်လိုသုံးမလဲ။ ကျွန်တော်တို့ school health မှာ PTA သည် အလွန်အရေးကြီးပါတယ်။ How we should collaborate with PTA? ဘယ်လိုလုပ်မလဲဆိုတာလည်း စဉ်းစားစေချင်ပါတယ်။
- နောက်တစ်ချက်က ဒီအစည်းအဝေးပွဲမှာ အနည်းနှင့်အများက ဘာစဉ်းစားစေချင်လဲဆိုတော့ role of teacher, in school health, role of ကျောင်းအုပ်၊ role of ပညာရေးမှူး၊ role of basic education department, role of parent teacher association တွေကို စဉ်းစားပါ။ Role of local NGO အဲဒီရပ်ကွက်ထဲမှာရှိတဲ့ NGO တွေကတော့ ကျောင်းကျန်းမာရေးလုပ်ငန်းမှာ ဘယ်လိုပံ့ပိုးပေးမလဲ၊ role of GP သူ့ GP society နဲ့ အဲဒီရပ်ကွက်၊

မြို့နယ်မှာရှိတဲ့ GP ဆရာဝန်တွေကကော ဘယ်လိုပါဝင်မလဲ၊ အများကြီးပါဝင်လို့ရပါတယ်။ သူတို့ကိုနေ့တိုင်း ပါဝင်ခိုင်းတာမဟုတ်ပါဘူး။ School health team သွားတဲ့ ရက်ပဲလာပါ။ ဟောပြောပွဲတွေလုပ်ပါ။ အကုန်လုံးလုပ်လို့ရပါတယ်။

- နောက်ပြီးတော့ အရေးကြီးဆုံးကဘာလဲဆိုတော့ role of လူမှုရေးဝန်ကြီး၊ ဒီ role တွေကို identify လုပ်တဲ့အခါမှာ အများကြီးမဟုတ်ဘူး (၂)ခုလောက်ပဲလုပ်မယ်၊ (၃)ခုလောက်ပဲလုပ်မယ်၊ လူမှုရေးဝန်ကြီး ဘာလုပ်ပေးရမလဲ။ အဲဒါကို identify လုပ်ပါမယ်။ MMCWA ဥက္ကဋ္ဌကြီးလည်းထိုင်နေပါတယ်၊ မိန်းကလေးပါနေတဲ့အတွက် role of MMCWA က အလွန်အရေးကြီးပါတယ်။ ကျွန်တော်တို့ဘက်ကလည်း သက်ဆိုင်ရာ technical unit တွေက role of each and every technical unit ကိုစဉ်းစားပေးပါ။
- ပိုအရေးကြီးတာကတော့ role of State and Regional Director ပါ။ ကျန်းမာရေးနှင့် အားကစားဝန်ကြီးဌာနအောက်ရှိ အားကစားနှင့်ကာယပညာဦးစီးဌာနမှ ဘာလုပ်ပေးမလဲ၊ school health team တစ်ခု ကျောင်းကိုသွားပြီဆိုရင် ဒီလူတွေက ဘာလုပ်ပေးမလဲ၊ အဲဒါ အရေးကြီးပါတယ်။ အကုန်လုံးပါရမယ်၊ sense of ownership ဖြစ်သွားမယ်။ အကုန်လုံးမှာ sense of ownership ရှိသွားအောင် create လုပ်ပေးမယ်၊ သို့မှသာ ကျွန်တော်တို့ လုပ်ငန်းကြီးက ရှေ့ဆက်ပြီး အောင်မြင်ပါမယ်။
- Middle school နဲ့ high school နည်းနည်းလေးတော့ ကွာပါတယ်။ School health မှာတော့ university တွေမပါဘူးလို့တော့ ပြောလို့မရပါဘူး။ university ကျတော့ another approach နဲ့သွားပါမယ်။ University ကလည်း မပါလို့မရပါဘူး။ ကျွန်တော်တို့အကုန်လုပ်မှာပါ။
- နောက်ပြီးတော့ ဘာလုပ်မယ်ဆိုတာကို အစည်းအဝေးအပြီးမှာ subgroup လေးတွေခွဲပြီး micro planning လေးတွေလုပ်မယ်၊ အဲဒါတွေလုပ်ပြီးတော့မှ step-wise, phase-wise နဲ့လုပ်ပါမယ်။ (၇)ခုလုပ်မယ်ဆိုရင် (၇)ခုကို တစ်ပြိုင်နက်တည်း လုပ်စရာမလိုပါဘူး။ အဲဒီ (၇) ခုကို priority လုပ်၊ (၁၊ ၂၊ ၃) ကိုအရင်လုပ်၊ (၄၊ ၅၊ ၆) ကို (၃)လမှ လုပ်ချင်လုပ်၊ တစ်နှစ်လောက်မှလုပ်ချင်လုပ်၊ ဒါတွေကိုတော့ ဆရာတို့အသေးစိတ်ဆွေးနွေးပါ။
- ဒါလုပ်ပြီးရင် ကျွန်တော်တို့ ဘာလုပ်မလဲဆိုတော့က State and Regional level မှာ review and monitoring team ထားအုံးမယ်။ ကျွန်တော်တို့ရဲ့ State and Regional Director များ၊ ပညာရေးဘက်မှ တိုင်းပညာရေးဦးစီးမှူးတွေရယ်၊ တိုင်းဒေသကြီးနှင့်

ပြည်နယ် အားကစားမှူးတွေရယ် သူတို့က ဘယ်လိုလုပ်မလဲဆိုတာ monitor လုပ်ပါမယ်။ သူတို့အပြင် ကျွန်တော်တို့ဗဟိုကလည်း monitor လုပ်ပါမယ်။ ဘာလို့ကျွန်တော် monitor လုပ်မယ်ဆိုတဲ့စကားကို ပြောတယ်ဆိုတာ အပြောပဲဖြစ်မှာစိုးလို့ ဒီတစ်ခါအလုပ်နဲ့လုပ် ပါမယ်။ အခုလည်း ကျွန်တော်တို့ တော်တော်ကိုလုပ်နေပါတယ်။ school health ရော၊ nutrition ရော အရမ်းလုပ်နေပါတယ်။ အဲဒါလေးကို ပီပီပြင်ပြင် framework ထဲကို ထည့်မယ်။ ဆရာတို့ ပညာရေးဘက်ကလူတွေ အကုန်ပါမယ်။

- နောက်တစ်ချက်က ဒီနေရာမှာကျွန်တော် သုတေသနဌာနက ညွှန်ကြားရေးမှူးကိုလည်း ဖိတ်ထားပါတယ်။ implementation research ပါတွဲပြီးလုပ်သွားပါမယ်။ အများကြီးပါပဲ ဒါတွေပြောနေရင်မပြီးတော့ဘူး။ အဲဒါတွေစဉ်းစားပေးပါ။ ပိုက်ဆံလည်းရှိပါတယ်။ ဒါလုပ်ဖို့ ပိုက်ဆံလည်းပေးပါမယ်။ ကျွန်တော်တို့ သုတေသနလုပ်ဖို့ မနှစ်ကတောင်းထားတာ သန်း (၁)ထောင်ရပါတယ်။ အခု (၆)လမှာ သန်း (၅၀၀) ရပါတယ်။ နောက်နှစ်မှာသန်း (၁၅၀၀) လောက်လျာထားပါတယ်။ သုတေသနလုပ်ဖို့ လျာထားပါတယ်။ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ် ဒေါက်တာအောင်လတ် မေးထားတဲ့မေးခွန်းနဲ့ ကျွန်တော်ဖြေထားတဲ့အဖြေကို ဝေထား ပါတယ်။
- နောက်တစ်ခုက ပညာရေးကော်မတီကြီးဖွဲ့ပြီး ကျွန်တော်ပြောခဲ့တဲ့ မိန့်ခွန်းလည်း ဝေထား ပါတယ်။ အစားအသောက်နဲ့ပတ်သက်ပြီး အစည်းအဝေးလုပ်တုန်းကပြောခဲ့တဲ့ မိန့်ခွန်း လည်းပါပါတယ်။ အဲဒီထဲကဟာတွေကို ဖတ်ကြည့်ရင် အကုန်သိပါတယ်။ ကျွန်တော်တို့ ဘာလုပ်သင့်တယ်၊ ဘယ်ဟာတွေလုပ်သင့်တယ် အဲဒီထဲကဆရာတို့ ကောင်းတာလေးတွေ ဖြစ်နိုင်တာတွေယူပြီး လုပ်လို့ရှိရင် အေးအေးဆေးဆေးလုပ်လို့ရပါတယ်။ အဆင်သင့် ခူးပြီး ခပ်ပြီးသားဟင်းလေးတွေရှိတယ်။ ဘယ်ဟင်းကိုဆရာတို့စားမလဲ၊ ဘယ်ဟင်းနဲ့ဘယ်ဟင်း ကိုပေါင်းစားမလဲ၊ ဘယ်ဟင်းစားပြီးမှဘယ်ဟင်းစား အကုန်လုံးပါပါတယ်။ အဲဒါတွေကို ဆရာတို့လုပ်ပေးပါ။
- အဲဒီတော့ဒီနေရာမှာ ကျွန်တော်တို့ဘာကြည့်လဲဆိုရင် ပြည်သူ့ကျန်းမာရေးရဲ့ အခြေခံ နိယာမဆိုတာရှိပါတယ်။ ဘယ်ရောဂါဖြစ်ဖြစ်၊ ဘယ်ပြဿနာဖြစ်ဖြစ်၊ ယောက်ျားနှင့်မိန်းမ ရန်ဖြစ်တာကအစ၊ လင်မယားရန်ဖြစ်တာကအစ၊ တစ်နိုင်ငံနှင့်တစ်နိုင်ငံ တိုက်နေတာက အစ၊ အဲဒီ issue က အသုံးဝင်ပါတယ်။ Agent, Host, Environment ဒီနေရာမှာ Host က ဘယ်သူလဲ၊ စားသုံးသူ ကျောင်းသူ/ ကျောင်းသားများအတွက် အချက်တွေအများကြီး

စဉ်းစားလို့ရပါတယ်။ Host ကစားသုံးသူ၊ Agent ကဘာလဲဆိုတော့ မုန့်တွေရောင်းတဲ့သူ၊ ဒါတွေက environment ကို enabling environment ဖြစ်အောင် ဘယ်လိုလုပ်မလဲ ဆိုတော့ မိဘဆရာအသင်းရှိမယ်၊ ပညာရေးကဆရာမတွေရှိမယ်၊ ကျောင်းအုပ်ကြီးတွေ ရှိမယ်၊ ပညာရေးဝန်ကြီးဌာနရှိပါမယ်။ အဲဒါ enabling environment ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီ (၃)ခုပေါ်မှာ မူတည်ပြီးတော့ ကျွန်တော်တို့ကျန်းမာရေးက ဘယ်လိုပံ့ပိုးပေးမလဲဆိုတာ စဉ်းစားမှာပါ။

- ဒီမှာပြန်ပြီးတော့ ခြုံငုံသုံးသပ်ကြည့်တဲ့အခါမှာ key stakeholder ကဘယ်သူလဲဆိုတော့ နံပါတ် (၁)က ပညာရေးဝန်ကြီးဌာန၊ နံပါတ် (၂)က ကျန်းမာရေးနှင့်အားကစားဝန်ကြီးဌာန၊ နံပါတ် (၃)က လူမှုရေးဝန်ကြီးတွေ၊ နံပါတ် (၄)က custom အကောက်ခွန်နဲ့ပြည်ထဲရေး၊ ကျောင်းတွေမှာရောင်းတဲ့ တရုတ်နှင့်ထိုင်းနိုင်ငံကလာတဲ့ အစားအစာတွေ၊ adulterated food တွေ၊ industrial dyes တွေသုံးတဲ့ food တွေ၊ ပြည်ပမှာထုတ်တဲ့ အစားအစာတွေကို ကိုင်တွယ်ဖို့က ပြည်ထဲရေးတို့ အကောက်ခွန်တို့က နယ်စပ်ကနေပိတ်ရပါမယ်။ မပိတ်ရင် ကျန်းမာရေးနှင့်မညီညွတ်တဲ့ အစားအစာတွေ တိုင်းပြည်ထဲဝင်လာပါမယ်။ အဲဒါကြောင့် သူတို့လည်းပါရမယ်။
- နောက်တစ်ချက် အရေးကြီးတာကတော့ consumer association ကလည်း နည်းနည်း ပြောပေးရပါမယ်။ အဲဒါမှအကုန်လုံးက အလုပ်လုပ်ကြမှာ။ နောက်ဆုံးအရေးကြီးတာ ကျွန်တော်ဘာလုပ်ချင်လဲဆိုတော့ ပညာရေးဝန်ကြီးကို request လုပ်ချင်ပါတယ်။ လွှတ်တော် ကိုယ်စားလှယ် ဒေါက်တာအောင်လတ်ရဲ့အဖြေကို ကျောင်းတွင်းမှာရှိတဲ့ ဆိုးဆေးပါတဲ့ မုန့်တွေမစားဖို့ဆိုရင် ကျောင်းမုန့်ဈေးတန်းကြီးကြပ်ရေးအဖွဲ့သည် ကျောင်းတိုင်းမှာရှိဖို့လို ပါတယ်။
- ဒီကျောင်းမုန့်ဈေးတန်း ကြီးကြပ်ရေးအဖွဲ့မှာ ကျွန်တော်တို့ FDA လူတွေကိုထည့်ပေး ပါမယ်။ ကျန်းမာရေးဘက်က နောက်တစ်ယောက်ထည့်ပေးပါမယ်။ ဆရာတို့ဘက်က လည်း အဲဒီဆိုင်တွေမှာသွားကြည့်ပြီးတော့ ဆိုင်ပိုင်ရှင်တွေကို ပညာပေးရမယ်၊ ကျောင်း သားတွေကို ဆိုးဆေးပါတဲ့မုန့်တွေမစားဖို့ ပညာပေးရမယ်၊ အဲဒါတွေ ကျွန်တော်တို့လုပ်ဖို့ ရှိပါတယ်။
- နောက်တစ်ချက်ကတော့ introduction အနေနဲ့ဖြစ်ပါတယ်။ နောက်မှ ဆရာတို့နဲ့ ဆွေးနွေးတဲ့အခါ ကျွန်တော်တို့ ဝင်ရောက်ဆွေးနွေးမှာပါ။ အထူး request လုပ်ချင်တာ

ကတော့ stakeholder တွေက အဓိကကတော့ ပညာရေးဝန်ကြီးဌာနက ဆရာ/ ဆရာမ များနှင့် ကျောင်းအုပ်များသာဖြစ်ပါတယ်။ ဆရာတို့ကလည်း ကျွန်တော်တို့အဖွဲ့ဝင်တွေ လာလို့ရှိရင် လိုလိုချင်ချင်နဲ့ အားလုံးပိုင်းဝန်းလုပ်ပေးပါ။ သက်ဆိုင်ရာမြို့နယ်က ပညာရေး မှူးတွေ၊ တိုင်းပညာရေးမှူးတွေက ကျွန်တော်တို့ကျောင်းတွေကိုသွားလို့ရှိရင် ခဏလောက် လာပေးလို့ရပါတယ်။ အဲဒါတွေကိုလုပ်ကြပါမယ်။ ဒီနေ့ကနေစပြီးတော့ ပညာရေးဝန်ကြီး ရဲ့ high level commitment ရသွားပြီဖြစ်တဲ့အတွက် ရှေ့ဆက်လက်ပြီးတော့ အလွန် realistic, down to earth, doable strategy and intervention တွေနဲ့ စလုပ်မယ်ဆိုတာ ပြောကြားရင်းနဲ့ နိဂုံးချုပ်ပါတယ်။

အစည်းအဝေးတက်ရောက်သူများစာရင်း -

- ပြည်သူ့လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များ၊
- ပညာရေးဝန်ကြီးဌာန၊ ပြည်ထောင်စုဝန်ကြီး၊
- ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်များ၊
- ဒုတိယညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်များ၊
- ကျန်းမာရေးနှင့်အားကစားဝန်ကြီးဌာနမှ အမြဲတမ်းအတွင်းဝန်၊
- ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်များ၊
- ဒုတိယညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်များ၊
- School health အဖွဲ့ဝင်များ၊
- ကျောင်းအုပ်ဆရာမကြီးများ၊

(ဤမိန့်ခွန်းသည် ပြည်ထောင်စုဝန်ကြီး၏ လက်ရေးမူမှ ပြန်လည်ရိုက်နှိပ်ထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။)